

Артёмова Т. І.

д.е.н, доцент,

*головний науковий співробітник відділу економічної теорії,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,*

м. Київ

ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ЗА УМОВ ПЕРЕТВОРЕННЯ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

Проблеми модернізації національної економіки і підвищення добробуту населення залишаються актуальним порядком денним для України. Практика світового господарювання пропонує різні форми і способи стимулювання ділової активності для переходу на траєкторію сталого розвитку: імпортозаміщення, проведення політики бюджетної економії, посилення податкової дисципліни, активізація інститутів. Проте запорукою успішного застосування зазначених заходів є їх упорядкування в руслі відповідної концепції економічної політики, що ґрунтується на моделі ефективного державного управління.

Проблеми інституційного забезпечення національної економіки знайшли відображення в роботах багатьох авторитетних дослідників. Втім, в науковій літературі досі майже не приділяється уваги закономірностям функціонування загальної економічної моделі господарювання в Україні з урахуванням глобальних тенденцій її ринкового трансформування. Так, в Конституції України господарський лад України трактується як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. У той же час в наукових колах давно ведуться дискусії про історичні долі нинішньої моделі соціальної держави, а в науковій та навчальній літературі сучасний господарський устрій часто характеризується як капіталістичний. У зв'язку з невизначеністю базових засад суспільного життя розмитими виявляються орієнтири поступального господарського розвитку, а також його концептуальне оформлення у вигляді відповідних програм економічної політики. З урахуванням сказаного, прояснення змісту і основних тенденцій сучасної ринкової трансформації державного сектора економіки має суттєве значення для визначення механізмів ефективного управління процесами сталого соціально-економічного розвитку України.

Слід враховувати, що трансформаційні процеси в кінці ХХ століття охопили не тільки країни традиційного соціалізму; істотним модифікаціям піддалися соціально-економічні та організаційні відносини в усьому світі, перш за все, в розвинених країнах Європи, в США і Японії, а також в Китаї й інших. Так, в 1990-і роки була переглянута пануюча в розвинених країнах патерналістська модель соціальної ринкової держави. Нове бачення місця і ролі держави в соціально-економічній системі випливало з осмислення досвіду реформування державного сектора в 1980 – 90-і роки, відомого під назвою «неоліберальної революції». Аж до кінця 1970-х років сукупні витрати держави (у відсотках до ВВП) в більшості розвинених країн досягли значних обсягів: 28% в Японії, 34% в США, 37% у Великобританії, Португалії та Фінляндії, 42% в Німеччині, Канаді, Ірландії, 46-47% в Італії та Греції, 57% в Швеції і Данії [1, с 13]. Однак, вже на той час явно позначилася неефективність низки державних програм, а на початку 1980-х років стало очевидним, що макроекономічна діяльність держави в ринковій системі господарства має свої межі. Відповіддю на загрози економічному розвитку стала хвиля приватизації у 1980 – 1990-і роки, яка кардинально змінила панораму державного підприємництва і регулювання економіки в західному світі.

Після ліберальної революції розвинені країни стали істотно відрізнятися за структурою і якістю публічного сектора. Так, до середини 1990-х років у Великобританії та Люксембурзі частка державного сектора у виробництві і послугах скоротилася до 3% ВВП, тоді як Франція, Італія, Португалія, Греція зберегли істотні масштаби (до 15% ВВП) і вплив державної власності в економіці. В цілому, проте, незважаючи на скорочення об'єктів державної

власності, на початку XXI ст. держава не втратила владних позицій в економіці. Запорукою економічної могутності держави у нових умовах господарювання стала розробка механізмів ефективної системи державного управління. У Доповіді Світового банку «Держава у світі, що розвивається» (1997 р.) були позначені основні контури моделі ефективної держави як спадкоємиці моделі держави загального добробуту або соціальної ринкової держави [2].

На початку 2000-х рр. інтелектуальна еліта розвинених країн виступила з глобальною ініціативою «нової» економіки; остання характеризувалася «надзвичайними змінами економічних показників, включаючи швидке зростання продуктивності праці, підвищення доходів, низький рівень безробіття і помірну інфляцію, які є наслідком комбінації підсилюючих один одного досягнень науково-технічного прогресу, методів ведення бізнесу та вдосконалення економічної політики» [3, с. 19]. Однак проблеми в розвитку високотехнологічних компаній на початку 2000-х років та глобальна фінансово-економічна криза значною мірою девальвували концепцію ефективної держави. Сьогодні в науково-популярній літературі ефективна держава все більше асоціюється з суб'єктом, здатним забезпечити для країни стійкі перспективи політичної стабільності, економічного зростання та соціального розвитку через налагодження належних взаємозв'язків між громадянським суспільством і правлячими елітами та маніпулювання джерелами «жорсткої», «м'якої» і «розумної» сили. Втім засади ефективного управління національною економікою, визначені в Доповіді «Держава в світі, що змінюється» не втратили своєї актуальності; їх належне наукове осмислення є особливо важливим для України.

Основні положення Доповіді не дають готових відповідей на наступні запитання: як може набути сили держава, що звільнилася від основної частки своїх економічних активів внаслідок приватизації? За допомогою яких механізмів вона здатна демонструвати свою політичну, адміністративну і соціально-економічну ефективність і привабливість? Прояснити закономірності трансформації моделей державного управління в розвинених країнах, які слугують орієнтирами для ринкових перетворень в Україні, можливо з позицій ціннісної методології. Така методологія дозволяє активізувати творчий потенціал функціонального, причинно-наслідкового та інституціональних підходів в економіці [4]. Ключовою передумовою аналізу є те, що модель ефективної держави реалізується у формі публічного сектора економіки на основі сумісно-розділених відносин власності і управління [5] в системі держава – корпоративний сектор. При цьому висока результативність функціонування держави досягається, зокрема, за рахунок ефективного управління корпоративними правами, перш за все, державними корпоративними правами.

Основу сучасної системи управління правами і відносинами власності становить управління корпоративними правами. У вузькому розумінні управління корпоративними правами в системі держава – корпоративний сектор здійснюється в межах пучків правових повноважень в напрямку реалізації цілей та інтересів власників. При цьому система управління корпоративними правами в казенних підприємствах та об'єктах з відповідною державною часткою утворює ядро державного сектора – державний сектор у вузькому розумінні і повинна слугувати еталоном ефективної організації для суб'єктів бізнесу. У широкому розумінні управління корпоративними правами, опосередковане управлінням державними корпоративними правами (і навпаки), становить основу функціонування державного сектора економіки в широкому розумінні – у формі публічного сектора. Отже, ефективне управління державними корпоративними правами, з одного боку, є складовою частиною загальної системи корпоративного управління; з іншого – обумовлює саму цю систему, спрямовує її на результативне функціонування, що дозволяє поєднувати прагнення компаній залучати інвестиції, раціонально використовувати ресурси, забезпечувати зростання вартості акціонерного капіталу з інтересами підвищення конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення [6].

Сьогодні в економіці України тривають процеси масштабної приватизації. Процеси зміни форм власності залишаються актуальними і для багатьох країн світу. Так, уряд Франції намагається реалізувати проекти інноваційного розвитку на тлі скорочення присутності держави в економіці, через застосування політики синтезу лібералізму і дирижизму [7]. На відміну від Франції, Польща прагне активізувати інноваційні процеси в економіці за рахунок розширення державної участі в економіці [8]. Попри розбіжність політико-економічних підходів до перетворення відносин власності, в зазначених країнах спостерігаються загальні тенденції економічної політики, які призводять до успішних результатів. А саме, урядом генеруються чіткі й адекватні інформаційні сигнали для громадськості про зміст і результати економічної політики. Формуються прозорі та ефективні інститути для реалізації ініціатив у сфері інноваційного розвитку. Підтвердженням правильності обраного політичного курсу служать реальні процеси підвищення конкурентоспроможності національної економіки через сприяння економічним альянсам, спрямованим на формування галузевих компаній-лідерів.

Як видно, форма власності (приватна чи державна) сама по собі не є беззаперечною ознакою успішності економічної діяльності господарських суб'єктів; критерієм економічної ефективності постає якість управлінських відносин – належна організація корпоративного управління об'єктами власності. З урахуванням фундаментальних положень економічної теорії та загальних світових тенденцій ініційовані в Україні процеси перетворення відносин власності (масштабної приватизації) можуть сприяти підвищенню рівня суспільної довіри і соціальної згуртованості за умов:

чіткого і зрозумілого для громадянського суспільства визначення і пояснення цілей, механізмів та результатів приватизаційних процесів як складових довгострокової соціально відповідальної економічної політики держави;

згладжування ефектів асиметрії економічної інформації в суспільстві через забезпечення максимальної прозорості приватизаційних угод та механізмів розподілу корисного ефекту внаслідок зміни прав власності;

створення відповідних економічних інститутів для ефективного перетворення зміни правових повноважень на інноваційний розвиток та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Отже, успішне перетворення форм власності в Україні має спиратися на концепцію ефективного управління, визначену в документах світової спільноти.

Список використаних джерел

1. Feigenbaum H., Henig J., Hament Ch. *Shrinking the State. The Political Underpinning of Privatization*. Cambridge, 1998.
2. Всемирный банк. Государство в меняющемся мире. *Отчет о мировом развитии*. Пер. с англ. М: Прайм ТАСС, 1997.
3. *Economic Report of the President 2001*. Washington, 2001.
4. Артемова Т.И. Стоимость и цена: логико-исторический процесс формообразования. К.: Основа, 2006.
5. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України. *Економіка України*. 2011. №2. С. 4-12.
6. Артёмова Т. Відносини суспільного відтворення в Україні у контексті трансформації моделей державного управління. *Економічна теорія*. 2016. №3. С. 5-17.
7. Клинова М. Приватизационная составляющая в инновационной политике Франции. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. № 10. С. 37-45.
8. Сеницына И., Чудакова Н. Поможет ли Польше огосударствление экономики? *Мир перемен*. 2019. №1. С. 11-25.